

Posudek bakalářské práce:

Miroslav IGAZ, Preklad Ciceronovej reči *De provinciis consularibus* s analýzou rétorických stratégií. UK FF Praha 2022. 72 str.

Volbou svého tématu chtěl kol. Igaz nepochybně vyhovět svému zájmu o Cicerona a dějiny pozdní republiky i svůdné možnosti zkoušet schopnosti překladatele na Ciceronově politické řeči, která je pro uvedené období jistě historickým pramenem, ať už je jeho hodnověrnost jakákoli. Tento pracovní záměr splnil kol. Igaz na velmi solidní úrovni.

Struktura práce vyplynula vcelku logicky z jejího tématu a je tedy i praktická. Po stručném Úvodu autor v 1. kapitole (s. 12 – 27) stručně, ale fakticky spolehlivě vykládá politický vývoj v Římě v letech od Ciceronova konsulátu až po rok 56, kdy bylo pronesena uvedená řeč, výstižně popisuje nejen události, ale i Ciceronovy osobní vztahy s osobnostmi významnými pro jeho postavení v tomto období; dobře postihuje Ciceronovu překérní pozici ústící v jeho vyhnání, jeho návrat a postupnou proměnu jeho vztahu k triumvirům, především k Caesarovi, jehož politické zájmy už plně hájí právě v řeči *De provinciis consularibus*. V této řeči se snažil přesvědčit senát, aby ponechal Caesarovi správu galských provincií a „odebral“ provincie Ciceronem nenáviděným konzulům z r. 58. Jejich kritice věnuje Cicero zhruba první polovinu řeči, v druhé pak „vysvětluje“ svůj příklon k Caesarovi. Tato kapitola velmi vhodně zasvěcuje čtenáře do situace pojednávané v uvedené řeči a ozřejmuje Ciceronův politický záměr i „psychologický rámec“ této řeči. Můj dotaz na autora: účastnil se dotyčného zasedání senátu Crassus?

Kapitola 2. (s. 28 – 40) je věnována některým aspektům rétorické teorie, zvláště argumentační taktice a prostředkům argumentace a přesvědčování. Kol. Igaz popisuje několik typů argumentace a argumentů (je „fallativní argument“ skutečně *terminus technicus*?), které ilustruje několika příklady z Ciceronovy řeči. Seznámil se vhodně s řadou studií k teorii rétorických strategií a řečové komunikace a zřejmě by prokázal schopnost jejich aplikace na ciceronovský materiál, pokud by ho stačil využít ve větší míře, než předvedl; to by ovšem přesáhlo možnosti bakalářské práce. Co mi v této kapitole chybí, je důkladnější představení řeči *De provinciis consularibus*, zvláště pokud jde o její strukturu, což by bylo velmi užitečné právě z hlediska Ciceronovy argumentační taktiky (od problému provincií, kritiky nenáviděných prokonzulů Pisona a Gabinia ke kritice nepřijemných optimátů a k manipulativnímu využití jejich nedůsledných postojů pro vlastní „vysvětlení“ nového vztahu k Caesarovi ...) a čtenář by byl připraven a to, co bude číst. Vhodné je autorovo zhodnocení kontextu této řeči v rámci Ciceronových řečnických vystoupení po návratu z exilu (poznámám jen, že za řeči *post reditum* jsou běžně považovány jen první čtyři řeči z těch uvedených v pozn. 94). (Pokud jde o diskutovanou *palinódii*, zůstávám u přesvědčení, že šlo o řeč *De provinciis consularibus*; ve smyslu Ciceronova „obratu“ nemohlo jít o nějaký soukromý spis, ale o veřejný dokument.)

Jádrum práce je ovšem 3. část - komentovaný překlad Ciceronovy řeči. Autor se opírá o časově nejnovější Maslowského kritickou edici (Teubner 2007), od jejíhož čtení se odchyluje jen výjimečně. Překlad v zásadě dokládá autorovu spolehlivou znalost latiny a i když se snaží držet se co nejblíže originálu, daří se mu vyhnout se úskalí řečnickových period se složitě poskládanými souvětími a rozklíčovat je do jednodušejší znějících slovenských vět. V některých pasážích zůstává ale přece jen překlad prvoplánový, např. §§ 26-27,31, 44-46, takže čtenář se trochu v kontextu souvislostí ztrácí. Kol. Igaz se snaží – povětšinou úspěšně – překladem postihnout i Ciceronovu volbu výraziva, příp. emotivních slovních spojení, kde

ovšem jako přece jen teprve začínající překladatel (problémy mají i ti mnohem zkušenější!) nezvolí vždy ten nejhodnější významový ekvivalent latinského výrazu v konkrétním kontextu a tak Cicerona buď nevystihuje, nebo jeho výrazový záměr posouvá. Uvádím tu některé jednotlivosti, především jako návod pro dodatečné úpravy překladu (proč ho nepublikovat, bude-li opravdu dobrý?). Obecně: výrazy jako *virtus*, *fortitudo* nelze vždy přeložit jako „statečnost“; jsou to velmi komplexní kvality: zdatnost, osobní úsilí, energie, důslednost apod.; vystihnout u Cicerona smysl slova *dolor* na daném místě je vždycky problém; *tyranni* jsou v této řeči prostě „králové“, ne nutně tyrani; superlativy (i v latině často jen floskule!) autor poctivě překládá velmi + pozitiv, ale v případě slova *clarissimus* je „velmi znamenitý“ (srov. §§ 1.35.36 aj) opravdu nadbytečné (stačí znamenitý, výtečný, skvělý, vynikající...); překládat *civis bonus* jako „správný občan“, mi nezní dobře, spíše prostě „dobrý, řádný“. § 2: *non parva voluptate* – „ohromná radost“, spíše nemalé potěšení; ibid.: *in hac sententia dicenda* – „při zostavování tohoto prejavu“, spíše „svůj návrh tu přednesu (aniž podlehnou svému hněvu)“; § 5: *superbissimus dilectus* – „velmi povýšenecký odvod“, spíše ale šlo o „velmi nákladný odvod“; § 8: *audacia urbana* – spíše drzé vystupování v tomto městě; ibid. *libidines tenebrosae* – „potmě praktikované úchylinky“, spíše „nízké choutky“; § 10 (Gabinus) roztrhal zmluvy – *rescivit*, spíše „zrušil, zneplatnil smlouvy“; ibid. je zbytečné opisovat *ordo equester* „občané z jazdeckej spoločenskej vrstvy“; jezdcé nedržela „na žive vlastná dôstojnosť a laskavosť úradníkov“, ale „jezdce kvůli jejich důstojnosti úředníci vždy podporovali“; § 11 „publikáni sú už-už zrovnaní so zemou“, - jsou prostě „zruinovaní“. § 19: může válka „vstát z popola“? § 23: mohl Cicero planout „nepředstavitelnou láskou k vlasti“? *Incredibilis amor* – přeložil bych volně: „Je neuvěřitelné, jak miluji vlast“ Někdy se v překladu posouvá dějovost: § 5 „... panny z urodzených rodov sa vrhli do studní a dobrovolnou smrťou striasli zo seba nanútenú hanebnosť“, spíše ale „... aby dobrovolnou smrtí odvrátily hrozící hanbu“; § 30 (konec): *nobis* tu je dat. přivlastňovací, ne tedy „vd'aka nám“, ale „my máme ...“. § 34 nevím, zda Cicero chtěl, aby se Alpy „prepadli“ (*considerare*), snad se měly jen „sesednout“? Zvláštní je v § 39 „od nepamäti nejlepší konzul“ – spíše asi „nejlepší konzul z těch, které pamatujeme; příp. jaký v našem státě kdy byl“; ibid. *Quam ego plagam etsi non contemno* – „Hoci ja ... neopovrhujem takým údarom“, dle smyslu ovšem „i když nepodceňuji takovou pohromu“; § 45 *dixit graviter* – „srdcervúco povedal“, spíše ale v tomto kontextu „se vši vážností“. .. I tyto „nešikovnosti“ jsou ale dokladem autorovy snahy se s Ciceronovým originálem vyrovnat – tato snaha je, jak už jsem uvedl, většinově v překladu úspěšná.

Pochválit musím doprovodný poznámkový aparát, který kol. Igaz pojal jako základní komentář k reáliím politického, administrativního i náboženského charakteru a k identifikaci osobností v řeči uváděných. Je patrné, že autor se zde neopíral jen o Grillův komentář, našel si i jiné informace a zřejmě nahlédl i do jiných Ciceronových řečí, příp. dopisů. Některé poznámky jistě mohly být i stručnější, na druhé straně ale autor dobře vystihl prakticky všechna místa v textu, která vysvětlení nutně vyžadují (snad jen k § 28 chybí poznámka k Caesarovu vojsku). Zvláště medailonky osobností pokládám za velmi povedené a užitečné; překvapuje ovšem že chybí medailonky pro Pisona a Gabinia, jejichž celoživotní data by čtenáři jistě ukázala, že nebyli takové „nuly“, jak je představuje Cicero. V množství sepsaných informací se jistě objevují nepřesnosti, či prostá přehlédnutí. Uvádím některé případy: pozn. 76 – dalo se přidat, že Ptolemaia uvedl do Alexandrie právě Gabinus počátkem r. 56; pozn. 90: přesněji Cic. *fam.* 1.9.9; pozn. 93 má být Cic. *fam.* 4.4.4; v pozn. 95 je odkaz na pozn. 81, kde ovšem k věci nic není!; k pozn 165. Caesoninus bylo jméno Pisonova otce, Calventius byl původem Gal, otec Pisonovy manželky; pozn. 190: Epikúros žil ve 4./3. stol., jistě jde o přehlédnutí; pozn. 198 – Pompeius dostal 40 milionů!; pozn. 243: Vercellae byly v sev. Itálii; pozn. 231: Clodius byl samozřejmě zvolen tribunem ještě v r. 59;

pozn. 269: Caesar nemohl Ciceronovi nabídnout *legatio libera*, to bylo jen v kompetenci senátu. Tyto „přehmaty“ ale nekálí celkový dobrý dojem z poznámkového aparátu.

Pokud jde o formální stránku práce, lze konstatovat, že autorovo vyjadřování je věcné, hutné, a pokud mohu pro slovenštinu posoudit, stylově v pořádku. Narazil jsem jen na minimum prohřešků proti mluvnici či ortografii, navíc ne významných. I přepis latinských jmen a slov je v pořádku; jen v pozn. 39 má být *Q. Ancharius*, v pozn. 53 genitiv *Culleona* a přízvisko *Frugi* (str. 20) je nesklonné (snad i ve slovenštině). Po stručném Závěru je uveden seznam použitých pramenů a sekundární literatury; počet zde uvedených titulů je dostatečný pro bakalářskou práci.

Závěrem tedy konstatuji, že bakalářská práce kolegy Igaze v dobré míře splňuje vytýčený cíl. Autor se velmi zodpovědně seznámil s historickými okolnostmi podmiňujícími záměr, obsah i rétoriku Ciceronovy řeči; pokusil se udělat si jasno v teoretických otázkách rétorické argumentace, i když hlubší „analýza rétorických strategií“ byla zřejmě nad možnost bakalářské práce (jak ostatně autor v Závěru přiznává). Ve svém překladu kol. Igaz osvědčil velmi dobrou schopnost „vcítit se“ do originálu a hledat překladové ekvivalenty jak pro věcný obsah, tak pro Ciceronovu dikci a emotivní rétoriku. Že ne vše se povedlo převést do slovenštiny bezchybně má tedy důvod spíše v autorově malé zkušenosti a v tom, že zřejmě neměl možnost vrátit se k překladu s odstupem určitého času.

Předběžný návrh hodnocení: velmi dobře +.

V Praze, 25. 8. 2022

Václav Marek